

Karol Grabias: Na rozdrożach niepodległości. Recenzja książki „Przewrotu w Polsce” Jędrzeja Moraczewskiego

Książka „Przewrót w Polsce” autorstwa samego Moraczewskiego stanowi jeden z najważniejszych dokumentalnych zapisów wrzenia, jakie charakteryzowało życie polityczne i społeczne w Polsce na kilka miesięcy przed i po 11 listopada 1918 roku – pisze Karol Grabias na łamach „Teologii Politycznej Co Tydzień: „Moraczewski. Niepodległość polskiej lewicy”.

Mówiąc o ojcach-założycielach polskiej niepodległości jednym tchem wymawiamy zwykle: Piłsudski, Dmowski, Paderewski, Daszyński, Korfanty, Witos... Postacią, która zaginęła w meandrach pamięci historycznej – a która na równi z nimi stała w pierwszych szeregach sporów, walk i starań o odbudowę Rzeczypospolitej z gruzów, w jakich I Wojna Światowa pozostawiła kontynent europejski – jest Jędrzej Moraczewski. Sylwetka pierwszego premiera II RP – jeśli za przejściowe i niekonsensualne uznamy stanowisko Ignacego Daszyńskiego w Rządzie Lubelskim – a jednocześnie jednego z najbliższych współpracowników Marszałka, PPS-owca i lidera powołanego przez niego Konwentu Organizacji A, została przypomniana szerszym kręgom odbiorców dzięki staraniom Muzeum Historii Polski.

**Bez wsparcia takich ludzi jak Ty, nie mógłbyś czytać tego
artykułu.**

Prosimy, kliknij tutaj i przekaz darowiznę w dowolnej wysokości.

Wydana w ramach serii „100-lecie niepodległości. Wspomnienia i pamiętniki” – dzięki której do naszych rąk trafiły m.in. nowe nakłady *Pamiętników* Ignacego Daszyńskiego czy *Moich wspomnień* Stanisława Wojciechowskiego – książka *Przewrót w Polsce* autorstwa samego Moraczewskiego stanowi jeden z najważniejszych dokumentalnych zapisów wrzenia, jakie charakteryzowało życie polityczne i społeczne w Polsce na kilka miesięcy przed i po 11 listopada 1918 roku – w dniu, w

którym Rada Regencyjna przekazała władzę przybyłemu przed chwilą do Warszawy Piłsudskiemu. Władzę, którą za chwilę miał przekazać Jędrzejowi Moraczewskiemu.

Powierzona Moraczewskiemu przez Marszałka misja obejmowała stworzenie podwalin polskiej demokracji w trzech dawnych zaborach

To w nim Marszałek pokładał największe nadzieje na ustabilizowanie niepewnej sytuacji w Rzeczypospolitej wyłaniającej się z powojennego i

pozaborowego chaosu. Powołany przez inżyniera kolejowego z Galicji rząd miał zdobyć szersze poparcie społeczne niż wyłącznie socjalistyczny gabinet Daszyńskiego, który spotkał się ze zdecydowanym sprzeciwem – a nawet próbą przewrotu – ze strony Narodowej Demokracji. Powierzona Moraczewskiemu przez Marszałka misja obejmowała stworzenie podwalin polskiej demokracji w trzech dawnych zaborach: a więc ustanowienie sprawiedliwego systemu wyborczego i zapanowanie nad spowodowaną przez bandy rabunkowe – autoramentu austriackiego, niemieckiego i rodzimego – ruiną państwa.

Moraczewski odniósł umiarkowany sukces. W jego rządzie zasiedli, oprócz PPS-owców, również zwolennicy ruchu ludowego

Jak pokazała historia, Moraczewski odniósł umiarkowany sukces. W jego rządzie zasiedli, oprócz PPS-owców, również zwolennicy ruchu ludowego – zarówno

postępowi „Wyzwoleńcy”, jak i bardziej konserwatywni stronnicy Wincentego Witosa oraz politycy pomniejszych frakcji. Nie udało mu się jednak przekonać ND-ków, którzy, mimo zaproszenia, odmówili udziału w budowaniu rządu z przewagą socjalistów i włączyli się dopiero do powołanego dwa miesiące później rządu Ignacego Paderewskiego. Niechęć prawicy budził szeroko zakrojony program reform społecznych – uchwalonych wbrew zaleceniom Piłsudskiego – obejmujących reformę rolną, legalizację związków zawodowych i prawa do strajku, ośmiogodzinnego dnia pracy czy też przyznanie praw wyborczych

kobietom. Dodatkową okolicznością niesprzyjającą jego gabinetowi był brak zaufania ze strony państw zachodnich: Ententa niezbyt przychylnie patrzyła na dawnych sojuszników państw centralnych.

*Wstęp i przypisy Nałęcza
czynią Przewrót w
Polsce solidnym, krytycznie
opracowanym materiałem
historycznym*

Sięgający po
Przewrót w Polsce
czytelnik dostaje w
swoje ręce nie tylko
atrakcyjnie wydany,
choć doskonale
znany historykom,
dokument źródłowy

znajdujący się tak blisko pulsu czasów odzyskiwania niepodległości, jak to tylko możliwe. Wydane przez MHP dziełko – bo tekst źródłowy stanowi niecałe sto dwadzieścia stron – jest opatrzone dość obszernym wstępem Tomasza Nałęcza, rozbudowanymi przypisami oraz wzbogacone o ważne dla epoki addenda: m.in. *Odezwę rządu lubelskiego* czy *Manifest rządu Moraczewskiego*. To właśnie jednak wstęp i przypisy Nałęcza czynią *Przewrót w Polsce* solidnym, krytycznie opracowanym materiałem historycznym.

Autor opracowania – oprócz przytoczenia ramowego biografii Moraczewskiego – wprowadza odbiorcę w historyczny kontekst powstania dzieła i polityczne uwikłania jego autora, który swoją relację napisał pod pseudonimem, markując w ten sposób jej bezstronność i dokumentalizm. Nałęcz wyłapuje z tekstu ideologicznie zniekształcone zapisy rodem z manifestu programowego PPS – jak choćby te dotyczące samorzutnie powstających milicji robotniczych – oraz nieuczciwości ze strony autora, wynikające z propagandowego charakteru dzieła i politycznej przynależności ich autora – a te popełnił niemal za każdym razem, gdy wspominał o roli, jaką odegrały w trakcie przełomu stronnictwa narodowe i konserwatywne. Nie można jednak ukrywać, że była to w ówczesnym, agonistycznym kontekście, praktyka powszechnie stosowana przez wszystkie strony politycznego sporu.

Rzetelne i krytyczne opracowanie, wysoka temperatura opisywanych przemian na ziemiach polskich i żywy, acz jednoznacznie ideowo nacechowany język autora sprawiają, że *Przewrót w Polsce* Jędrzeja Moraczewskiego stanowi fascynującą lekturę zarówno dla historyków,

jak i pasjonatów historii II Rzeczypospolitej – lekturę, którą z pewnością warto – a nawet należy – skonfrontować z innymi dokumentami tak niezwyklej, a w gruncie rzeczy przecież nieodległej nam epoki.

Karol Grabias

Sfinansowano przez Narodowy Instytut
Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego
ze środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich
na lata 2018 – 2030

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Dofinansowano
ze środków Ministra
Kultury i Dziedzictwa
Narodowego